

Naslagwerk haalt cisterciënzer kloosters uit de vergetelheid

Aan het eind van de middeleeuwen telde Nederland 34 cisterciënzer kloosters. Philip Holt dook in de geschiedenis van deze kloosters. Het resultaat is een prachtig lees- en kijkboek: *Schiere monniken en grijze vrouwen*.

Recensie

Gerard Mathijssen

In het jaar dat door paus Franciscus werd uitgeroepen tot jaar van het godgewijde leven, en waarin de Nederlandse cisterciënzers herdachten dat 850 jaar geleden het eerste klooster van hun orde in Klaarkamp werd gesticht, verscheen dit liefdevol geschreven en smaakvol uitgegeven werk: *Schiere monniken en grijze vrouwen. Cisterciënzers in Nederland 1165-1797*. De auteur, Philip Holt, leefde zelf gedurende twintig jaar als monnik in de abdij van Egmond. Daarna was hij werkzaam als pastor in een ziekenhuis en diende hij een parochie. Zijn belangstelling voor het monastieke leven bleef echter, en hij gebruikte zijn bewegingsvrijheid om samen met vrienden, het echtpaar Hoeks en hun zoon Joep – die ook hielpen met de illustraties – stelselmatig alle plaatsen in Nederland waar ooit cisterciënzer monniken of monialen hebben gewoond, te bezoeken, te onderzoeken wat er aan sporen restte, en te documenteren.

Het resultaat is, goed verantwoord maar zonder wetenschappelijke pretenties, neergelegd in een uiterst leesbaar overzicht van de 34 (voormalige) cisterciënzer kloosters in ons land. Het is bestemd voor een breed publiek met belangstelling voor het verleden. En het boek biedt meer dan de titel belooft, want het bespreekt ook een aantal kloosters even buiten de huidige landsgrenzen, en de stichtingen die tot stand kwamen na 1880.

Ruw geschetst kun je zeggen: de eerste honderd bladzijden beschrijven de algemene achtergrond; de geschiedenis van het monnikenleven in het algemeen, de structuur van een abdij en het leven in een klooster, en de wederwaardigheden van de mannen- en vrouwenkloos-

ters in onze gebieden.

Een tweede deel van dezelfde omvang gaat de individuele geschiedenis van de onderscheiden stichtingen na. Een korter derde deel geeft een overzicht van wat rest: overblijfselen, sporen, herinneringen, boeken. Een vermelding van bronnen, een register van namen, een verklaring van een aantal termen en een verantwoording van de illustraties maakt dit tot een perfect naslagwerk.

Terp

Voor de lezers van het *Friesch Dagblad* is misschien de aandacht voor de abdijen in Friesland bijzonder interessant. Klaarkamp, of Claarcamp, is het oudste klooster. Het is niet onmogelijk dat Bernardus van Clairvaux (1090-1153) zelf nog het initiatief heeft genomen voor de stichting, al geldt als stichtingsdatum 1165. De voorbereiding van de stichting zal immers geruime tijd in beslag hebben genomen. Men bouwde op een terp uit de ijzertijd. Het verwerven van geschikte landbouwgrond was geen eenvoudige zaak. Het noopte tot inpoldering en soms tot een agressief aankoopbeleid. Niet zonder succes want uiteindelijk bezaten de Friese cisterciënzer kloosters samen 16.500 hectare grond. Hun oorspronkelijk armoede-ideaal kwam hierdoor onder druk te staan, en hun rijkdom wekte de afgunst van de omgeving.

Klaarkamp is een groot klooster geweest met honderden monniken en lekenbroeders. Van hieruit werd in 1191 Bloemkamp gesticht, en in 1192 Aduard. Via de waterwegen onderhield men contact met Utrecht, Hamburg en Denemarken. Hun meest bekende uithof was het eiland Schiermonnikoog, waarvan de monniken lange tijd de enige bewoners waren. In 1580 werd al het kloosterlijk bezit geconfisqueerd. De laatste abt en prior verbleven tot hun dood in Franeker en gelden als weldoeners van het wees-



De abdij van Sénanque in de Provence. Aan het eind van de elfde eeuw werd er in de buurt van Dijon een klooster gesticht waar monniken de Regel van Benedictus zo strikt mogelijk in praktijk brachten. De plek waar ze zich vestigden heette Cistercium, daarom werden ze cisterciënzers genoemd. De monniken stichtten honderden nieuwe kloosters in heel Europa. Foto: Shutterstock

Uiteindelijk bezaten de Friese cisterciënzer kloosters samen 16.500 hectare grond

huis dat daarom het Klaarkampster Weeshuis werd genoemd.

Alle gebouwen van abdij Klaarkamp werden gesloopt. In 1971 is een grote zwerfsteen opgesteld langs de Klaarkampsterweg als herinnering aan het klooster. Sion, even ten westen van het dorp Niewier en Nazareth, op de plek waar nu de boerderij Genezareth is gelegen bij Hallum, zijn de oudste vrouwenkloosters gesticht op grond van

Klaarkamp. Zij waren afhankelijk van Klaarkamp. Over hun geschiedenis is weinig bekend.

Bloemkamp bij Bolsward is de oudste stichting van Klaarkamp. De gebruikelijke naam was Oldeclooster en zo heet nog de weg met daarbij twee boerderijen: het 'Monnikenhuis' en 'Bloemkamp'. Na de opheffing van Bloemkamp stelde de laatste abt, Thomas van Groningen, een kroniek samen aan de hand van oudere aantekeningen en overleveringen. Philip Holt ontleent aan deze kroniek een aantal aantrekkelijke beschrijvingen van abten uit de vijftiende en zestiende eeuw, en ook het tragische einde van de abdij. De boerderij Nykleaster aan de provinciale weg van Sneek naar Leeuwarden bewaart de herinnering aan het vrouwenklooster Aula Dei dat door abt Dodo I van Bloemkamp in 1233 werd gesticht en waar de zusters gedurende 350 jaar Gods lof hebben gezongen.

Een bronzen beeldengroep aan de Legedyk in Scharnegoutum is een eerbetoon aan hun leven. Ten

slotte mag nog Gerkesklooster worden genoemd, waar het brouwhuis van de abdij tot protestantse kerk werd gemaakt. Vanuit dit klooster is veel ontginningswerk verricht.

Philip Holt heeft ons een prachtig lees- en kijkboek geschonken en daarin op aantrekkelijke wijze veel wetenswaardigheden aan de vergetelheid ontrukkt. Hij heeft dan wel geen archiefwerk verricht, maar wel alle locaties bezocht en vastgelegd wat er in het in het dagelijkse leven nog voortleeft. Velen zullen hem daar dankbaar voor zijn.

Gerard Mathijssen osb is abt van de St.-Adelbertabdij van Egmond

Philip Holt, *Schiere monniken en grijze vrouwen. Cisterciënzers in Nederland 1165-1797*. Een overzicht. Uitgeverij Damon, 39,90 euro

